

Düşünme Becerileri Öğretimi

Editör: İsa KORKMAZ

Editör: İsa KORKMAZ

DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖĞRETİMİ

ISBN 978-625-5704-61-0

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2025, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ekim 2025, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25
Yenimahalle/ANKARA

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Hızlı toplumsal değişim bireylerin daha fazla bilgi ve beceriye sahip olmalarını zorunlu hale getirmiştir. Günümüz toplumları daha kompleks bir yapı içinde bireylerin yaşamlarını daha karmaşık, rekabetçi ve zorlayıcı duruma getirmiştir. 21. Yüzyılında insan yetiştirme politikalarının temelinde her bir toplumun çağın gereksinimlerine uygun insan yetiştirme planlaması yaptıkları görülmektedir. Uluslararası rekabetler aynı zamanda nitelikli insan yetiştirme uygulamalarından da görülmektedir. Çünkü her toplum yeni yetişen nesillerinin uluslararası rekabetle baş edebilecek donanıma sahip bireyler olması gayreti içindedir.

Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişimler bireyin ve toplumun ihtiyaçlarını değiştirmektedir. Toplumsal değişim beraberinde eğitim ve öğretim sürecini de etkilemektedir. Öğretme ve öğrenme teorileri ve yaklaşımlarında meydana gelen yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiş ve bireylerden bilgiyi üreten, yaşamda işlevsel olarak kullanan, problem çözen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapan, topluma ve kültüre katkı sağlayan niteliklere sahip bir birey olmaya zorlamaktadır.

Günümüz toplumları bilgili, becerili ve değişime uyum sağlayabilecek bireylere ihtiyaç duymaktadır. Bireylerin günümüzde yaşadığı toplumda etkili bir vatandaş olabilmesi için, doğru değerlere ve becerilere sahip yeniliklere ve değişime açık, çalışmalarında yaratıcılık, düşüncelerinde özgünlük ve bağımsızlık gibi dengeleri oluşturmuş kişisel ve ruhsal özgürlüğünü arayan yaşamında kendine ve toplumuna karşı sorumluluğunun bilinciyle donanmış nitelikli özelliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bir yandan toplumsal sorumluluğunu yerine getirirken diğer yandan kişisel gelişimlerini sağlayıcı, toplumda sağlıklı bir birey olarak kendini gerçekleştiren gayretlerin ve mücadelenin içinde olmak nitelikli insanın temel özelliğidir.

Öğrencilerin düşünmelerini geliştirmek ve cesaretlendirmek için yeniliklere, yeni fikirlere açık olmayı sağlayıcı öğretme öğrenme ortamları oluşturulmalıdır. Böylece öğrencilerin konu hakkında fikirler ileri sürmeleri, görüşlerini tereddüt etmeden ifade etmeleri sadece kendilerinin düşünme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaz aynı zamanda toplumsal kalkınma ve gelişmenin önkoşulu olan nitelikli insan sermayesi olarak bilinçli vatandaşların yetişmesine de katkı sağlar.

Günümüzde bireylerin bilgiye ulaşmasında ciddi bir sorun yaşanmamaktadır. Ancak önemli olan, ihtiyaç duyulan bilgiye kısa zamanda ulaşp o bilgi ışığında analiz, sentez ve yorumlar yapabilmektir. Geçmişte bireylerin her şeyi bilmesi ve bu bilgileri beyinde depolaması kişilerin bilgili olduğunu gösterirken teknolojinin gelişimiyle beraber bireylerde meydana gelen değişimler, edinilen bilginin farkında olunması, bu bilgiye nasıl ulaşabileceğinin yolunu bilmesi, ulaştığı bilgiyi anlamlandırarak öğrenmesi, öğrenmiş olduğu bilgilerden yeni bilgiler üretebilmesi ve ürettiği bilgileri sorun çözmede kullanabilmesi önemli hale gelmiştir.

Bireylerin yaşamsal temel becerilerinden düşünme becerileri de öğrenme yoluyla kazanılır ve gelişir. Düşünme potansiyeline sahip olarak dünyaya gelen insan düşünme becerilerindeki niteliği eğitim ve öğrenme yoluyla geliştirir. Bu çalışmanın konusu; eğitim sürecindeki öğrencilerin düşünme becerileri nasıl daha iyi geliştirilir üzerinedir. Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmede öğretme öğrenme ortamının düzenlenmesi ve öğretmenin bu süreçteki görev ve sorumlulukları nasıl olmalıdır? sorusu cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Yine bu süreçte öğrencilerin öğrenmelerinde ve becerileri kazanmada ne tür davranış, düşünce ve sorumluluklara sahip olmaları açıklanmaya çalışılmıştır. Planlanan amaçların gerçekleşmesi umuduyla ve öğretmen ve öğrencilere faydalı olma dileğiyle.

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: İsa KORKMAZ

1. Bölüm: Düşünme Becerileri Öğretiminin Temelleri

İsa KORKMAZ, Necmettin Erbakan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6647-1812

2. Bölüm: Zihinsel Süreç ve Düşünme Becerileri

Selda ÖZER, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2648-9150

3. Bölüm: Öğrenme ve Düşünme Stilleri

Sevda KOÇ AKRAN, Siirt Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4205-0148

4. Bölüm: Düşünme Stillerinin Sınıflandırılması

Sevda KOÇ AKRAN, Siirt Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4205-0148

5. Bölüm: Problem Çözme ve Düşünme Becerileri

Mehmet Koray SERİN, Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4104-5902

6. Bölüm: Dijital Dünyada Öğrenme ve Düşünme Becerileri

Mehmet AŞIKCAN, Necmettin Erbakan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8347-0811

7. Bölüm: Düşünme Becerileri Öğretiminde Öğretmen ve Öğretim Ortamı

Prof. Dr. Murat ÇALIŞOĞLU, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1765-9074
Dr. Öğr. Üyesi Büşra KOÇAK MACUN, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6872-6404

8. Bölüm: Yaratıcı Düşünme Becerisi Öğretimi

Esra Nur DEMİRTAŞ, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-3533-0697

9. Bölüm: Eleştirel Düşünme Becerileri ve Öğrenme Ortamı

Sultan AKDEMİR, Necmettin Erbakan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-5950-683X

10. Bölüm: Okuma Metinleriyle Düşünme Becerilerini Geliştirme

Doç. Dr. Nurhan AKTAŞ, Selçuk Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0264-5120

11. Bölüm: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Düşünme Becerilerini Kullanma

Gülşah KURU, Muş Alparslan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2428-9972

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	iv

1. BÖLÜM

DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖĞRETİMİNİN TEMELLERİ

Giriş.....	1
Bilgi Çağında Düşünme Becerilerinin Önemi	2
Düşünmeyi Öğrenme	5
Düşünme Becerisini Yönlendiren İnançlar ve Kabuller.....	8
Zeka ile İlgili İnanç	8
Başarı ile İlgili İnanç.....	9
Öz Benliği ile İlgili İnanç	10
Öz Düzenleme ve Sorumluluk Alma	10
Merak Duygusu	11
İstekli Olma ve İçsel Güdülenme.....	12
Öğrenme Zaman ve Emek İster.....	13
Etkili Düşünmenin Temelleri	13
Gelişme Tutkusu	14
Esneklik Tutkusu	14
Ustalaşma Tutkusu	15
Bilinçlenme Tutkusu	15
Toplumsallaşma Tutkusu.....	15
Düşünme Becerilerinin Öğretimi	16
Düşünme Becerilerinin Öğretiminde Kullanılan Stratejiler.....	19
Olumlu Öğrenme Ortamı	19
Düşüncenin Paylaşımında Rasyonellik Sağlama.....	19
Birlikte Düşünmeyi Destekleme.....	19
Cevaplar Değil Sorular Öğretilmeli	20
Düşünmeyi İlişkilendirme	20
Çok Yönlü Görüşlerin Sunulması.....	20
Düşüncenin Duygu ile İlişkilendirilmesi	20
Geleceğe İlişkin Hedefler Belirleme.....	21
Düşünce Eyleme.....	21
Sonuç.....	21
Kaynakça.....	22

2. BÖLÜM

ZİHİNSEL SÜREÇ VE DÜŞÜNME BECERİLERİ

Giriş.....	24
Zihin	25
Zihnin İşlevleri.....	25
Zihinsel Süreç.....	27
Düşünme	30

Düşünme Becerileri	34
Temel Beceriler	36
Karmaşık Beceriler	38
Ebeveynlerin Çocuklarının Düşünme Becerilerine Etkisi	39
Okulda Düşünme Becerilerinin Öğretimi	43
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde Düşünme Becerileri	46
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde Kavramsal Becerilerin Üç Boyutlu Yapısı.....	47
Temel Beceriler (KB1).....	47
Bütünleşik Beceriler (KB2)	47
Üst Düzey Düşünme Becerileri (KB3).....	48
Sonuç.....	48
Kaynakça.....	49

3. BÖLÜM

ÖĞRENME VE DÜŞÜNME STİLLERİ

Giriş	51
Öğrenme ve Düşünme.....	51
Düşünme Sürecinde Etkili Olan Kavramlar	55
Bilişsel Stiller	55
Öğrenme Stilleri.....	61
Düşünme Stilleri	66
Sonuç.....	68
Kaynakça.....	69

4. BÖLÜM

DÜŞÜNME STİLLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Giriş.....	73
Sonuç.....	92
Düşünme Stillerine Göre Hazırlanmış Etkinlik Plan Örneği “Eğitimde Drama Dersi Örneği”	93
Kaynakça.....	96

5. BÖLÜM

PROBLEM ÇÖZME VE DÜŞÜNME BECERİLERİ

Düşünme ve Düşünme Becerileri	99
Problem ve Problem Çözme	100
Problem Çözme Süreçleri.....	102
Bir Düşünme Becerisi Olarak Problem Çözme.....	109
Problem Çözme ve Üstbiliş	110
Problem Çözme ve Akıl Yürütme	113
Sonuç.....	122
Kaynakça.....	122

6. BÖLÜM

DİJİTAL DÜNYADA ÖĞRENME VE DÜŞÜNME BECERİLERİ

Giriş.....	127
Eğitimde Dijital Dönüşüm	127
Dijital Kuşaklar ve Eğitim İhtiyaçları.....	129
21. Yüzyıl Becerileri ve Dijital Yetkinlikler	130
Dijital Çağda Öğrenme.....	133
Öğrenmenin Yeni Boyutları.....	133
Dijital Okuryazarlık	135
Teknoloji Temelli Öğrenme Yaklaşımları.....	137
Dijital Dünyada Bilişsel Beceriler.....	139
Dijital Düşünme	139
Dijital Bloom Taksonomisi.....	141
Dijital Çağda Üst Düzey Düşünme Becerileri.....	144
Sonuç.....	146
Kaynakça.....	147

7. BÖLÜM

DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETMEN VE ÖĞRETİM ORTAMI

Giriş.....	153
Düşünme Becerileri Öğretiminde Öğretmenin Rolü.....	155
Düşünme Becerileri Öğretiminde Öğretim Ortamı.....	161
Sonuç.....	164
Kaynakça.....	165

8. BÖLÜM

YARATICI DÜŞÜNME BECERİSİ ÖĞRETİMİ

Yaratıcılık.....	167
Yaratıcı Düşünme	168
Yaratıcı Düşünmenin Özellikleri.....	169
Eğitimde Yaratıcılık.....	171
Yaratıcılığın Gelişiminde Öğretmenin Rolü	172
Yaratıcılığı Geliştirmede Kullanılan Yöntem ve Teknikler	175
Yaratıcılığı Etkileyen Faktörler	178
Kaynakça.....	184

9. BÖLÜM

ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİ VE ÖĞRENME ORTAMI

Giriş.....	187
Eleştirel Düşünme Nedir?	188
Eleştirel Düşünmenin Tarihsel Gelişimi ve Felsefi Temelleri.....	189
Eleştirel Düşünme ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar ve Eleştirel Düşünme Süreçleri	191
İlkokulda Çocukların Düşünme Becerilerine Gelişimsel Bir Bakış	196

İlkokulda Eleştirel Düşünme Becerilerinin Gelişimi: Eğitimin Rolü ve Öğrenme Ortamlarının Etkisi	197
Sonuç.....	200
Kaynakça.....	201

10. BÖLÜM

OKUMA METİNLERİYLE DÜŞÜNME BECERİLERİNİ GELİŞTİRME

Okuma Nedir?.....	204
Metin Nedir?	205
Metin Türleri.....	208
Öyküleyici Metin	208
Bilgilendirici Metin	209
Şiir.....	210
Okuma ve Anlama Süreci.....	211
Okuyucu, Metin ve Bağlam	212
Okuduğunu Anlamada Metinlerin Önemi.....	216
Okuma Metinlerinin Düşünme Becerilerine Etkisi.....	216
Eleştirel Düşünme Becerisi ve Okuma	217
Yaratıcı Düşünme Becerisi ve Okuma	218
Problem Çözme Becerisi ve Okuma	220
Sınıf İçi Etkinlik Örnekleri.....	223
Okuma Metinleri Üzerinden Eleştirel Düşünme Etkinlikleri-1.....	223
Okuma Metinleri Üzerinden Eleştirel Düşünme Etkinlikleri-2.....	225
Okuma Metinleri Üzerinden Yaratıcı Düşünme Etkinlikleri-1	228
Okuma Metinleri Üzerinden Yaratıcı Düşünme Etkinlikleri-2	232
Okuma Metinleri Üzerinden Problem Çözme Etkinlikleri-1.....	235
Okuma Metinleri Üzerinden Problem Çözme Etkinlikleri-2.....	237
Sonuç	239
Kaynakça.....	240

11. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE DÜŞÜNME BECERİLERİNİ KULLANMA

Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	244
Düşünme Becerileri	246
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Üst Düzey Düşünme Becerilerini Kullanma.....	247
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sosyal Problem Çözme Becerisi.....	248
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eleştirel Düşünme Becerisi	252
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaratıcı Düşünme Becerisi.....	262
Sonuç.....	267
Kaynakça.....	268

1. BÖLÜM

DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖĞRETİMİNİN TEMELLERİ

İsa KORKMAZ, Necmettin Erbakan Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-6647-1812

Giriş

Hızlı toplumsal değişim bireylerin daha fazla bilgi ve beceriye sahip olmalarını zorunlu hale getirmiştir. Günümüz toplumları daha kompleks bir yapı içinde bireylerin yaşamlarını daha karmaşık, rekabetçi ve zorlayıcı duruma getirmiştir. Bu kaotik ortamlar bir yandan bireylerin günlük yaşamlarında daha fazla bilgiye sahip olmalarının gerekliliğini artırırken diğer yandan bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma, problem çözme, analitik düşünme ve üst düzey düşünme becerilerine sahip olmayı önemli kılmaktadır. Dolayısıyla günümüzde bireyler girişimci, yenilikçi, öz düzenleyici ve yönlendirici özelliklerini geliştirerek daha bilinçli bir şekilde sürekli ve hızlı bir değişimi nasıl gerçekleştireceklerini öğrenmek zorundadırlar.

Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişimler bireyin ve toplumun ihtiyaçları değiştirmektedir. Toplumsal değişim beraberinde eğitim ve öğretim sürecini de etkilemektedir. Öğrenme öğretme teorileri ve yaklaşımlarında meydana gelen yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiş ve bireylerden bilgiyi üretebilen, yaşamda işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan niteliklere sahip bir birey olmaya zorlamaktadır.

Günümüz toplumları bilgili, becerili ve değişime uyum sağlayabilecek bireylere ihtiyaç duymaktadır. Bireylerin günümüzde yaşadığı toplumda etkili bir vatandaş olabilmesi için, doğru değerlere ve becerilere sahip yeniliklere ve değişime açık, çalışmalarında yaratıcılık, düşüncelerinde özgünlük ve bağımsızlık gibi dengeleri oluşturmuş kişisel ve ruhsal özgürlüğünü arayan yaşamında kendine ve toplumuna karşı sorumluluğunun bilinciyle donanmış nitelikli özelliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bir yandan toplumsal sorumluluğunu yerine getirirken diğer yandan kişisel gelişimlerini sağlayıcı, toplumda sağlıklı bir birey olarak kendini gerçekleştiren gayretlerin ve mücadelenin içinde olmak nitelikli insanın temel özelliğidir.

Bilgi Çağında Düşünme Becerilerinin Önemi

Günümüz toplumların ekonomik faaliyetlerinde üretim artarken fabrikalarda çalışan işgücünün azaldığı görülmektedir. Üretimde işgücünün katkı oranı azalırken teknolojinin katkı oranı artmaktadır. Uluslararası ekonomik rekabette yüksek teknoloji gerektiren malların değeri daha çok artmaktadır. Yüksek teknolojik ürünlerde elde edilen katma değer çok daha fazla olması, üretimde yüksek teknoloji kullanacak bireylerin eğitimlerinin buna uygun olması gerekmektedir. Yüksek teknolojik ürünler iyi eğitilmiş bireyler tarafından üretilirken aynı zamanda onların kullanılması da toplumlarda nitelikli eğitime sahip bireyler tarafından olmaktadır.

Az eğitilmiş ve düşük nitelikli işgücüne sahip ülkelerin bilgi çağında rekabet etme şansları olmadığı gibi ülke ekonomilerinin de toplumsal talebe cevap verebilecek ve toplumsal devamı güçlü kılacak bir yapıyı oluşturmaları zor olmaktadır. Bir ülkenin gerçek manada bağımsız olabilmesi için ekonomik olarak üretim tüketim dengesinin güçlü olması gerekmektedir. Ekonominin nitelikli işgücü ve insan sermayesi nitelikli bir eğitimin sonucudur. Dolayısıyla toplumlarda eğitim harcamaları tüketim değil bir yatırım olarak değerlendirilmektedir.

Nitelikli eğitilmiş işgücü veya insan sermayesi sadece sayısal olarak toplumun yüzde kaçının lise ve üniversite diplomasına sahip olması ile ilgili değildir. Lise ve üniversite eğitimi almış olmaları üst düzey düşünme becerilerine (yaratıcı, eleştirel, problem çözme gibi) ne oranda sahip olup olmadıkları ile ilgilidir. Günümüz toplumlarında işgücüne katılan bireylerin nitelikleri bilimsel verileri toplama, kullanma, yorumlama ve analiz etme becerilerine ne derece sahip olduklarıyla ilgilidir.

Bilgi çağında teknolojik gelişmeler bireylerin yaşamlarını kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda teknolojiyi üreten toplumların bunu başaramayan toplumlara karşı yaşamsal bir üstünlük sağlamaktadırlar. Teknolojik olarak geri kalan toplumların ithal ettikleri teknoloji aynı zamanda toplumun kontrolünde otorite haline gelmektedir. Dolayısıyla özellikle ikna/algı psikoloji ilkelerine göre toplumun yönlendirilmesi ve manipüle edilmesi daha kolay hale gelmektedir. Teknoloji üretenlerin teknolojik içerikleri de kendilerine göre oluşturmaları en doğal hakları olarak görülmektedir. Bu bağlamda teknoloji ithal eden toplumlarda kimlik çatışmaları ve toplumsal gerilimler daha fazla görülmektedir.

Eğitimi tamamlamış bireylerin; günlük yaşamda karşılaştıkları problemlerin farkında olmaları, problemi tanımlamaları, problemin çözümüne ilişkin hipotezler geliştirmeleri, probleme ilişkin bilgileri ve verileri toplayarak ve tüm bunları analiz ederek çevreyi, toplumu ve dünyayı anlamaya çalışması beklenmektedir.